

НАУКОВО-ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ДОРОБОК ТА ЕПІСТОЛЯРІЙ ВОЛОДИМИРА ЛУЦІВА В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ МИСТЕЦТВА УКРАЇНСЬКОГО ЗАРУБІЖЖЯ

Віолетта Дутчак

УДК 7.071.2:82.6

У статті проаналізовано науково-публіцистичну й епістолярну спадщину яскравого виконавця та активного громадського діяча культури українського зарубіжжя Володимира Луціва (Великобританія). Визначено кореспондентів і характер листів до В. Луціва, здійснено аналіз жанрів публіцистики митця та основних тематичних напрямів його досліджень.

Ключові слова: Володимир Луців, українська діаспора, епістолярій, науково-публіцистичний доробок, кореспонденти, преса.

The essay contains an analysis of the scientific, publicistic and epistolary heritage of the striking performer and Ukrainian foreign culture's active public figure Volodymyr Lutsiv (Great Britain). The author determines his correspondents and defines the specifics of the addressee's letters, analyses the genre of the artist's publicism and the main thematical trends of his researches.

Key words: Volodymyr Lutsiv, Ukrainian Diaspora, epistolarium, scientific and publicistic heritage, correspondents, the press.

Розвиток музичної культури України ХХ ст. не можна розглядати без урахування діяльності митців українського зарубіжжя, що часто виступали як каталізатори багатьох процесів у музиці, малярстві, театрі, освіті тощо. Життєвий і творчий шлях Володимира Луціва (нар. 25.06.1929) проходив і відбувається в неоднозначні періоди історії України, і хоча його більша половина припала на перебування за кордоном, але завжди він безпосередньо пов'язаний із її культурою. Основні творчі періоди його життєвого шляху – з 1956 року до середини 1980-х, на які припадає пік активності концертно-гастрольної діяльності митця, та із середини 1980-х років до наших днів, коли відбувається переорієнтація діяльності В. Луціва з виконавської на організаційно-менеджерську,

Володимир Луців

як координатора мистецьких, церковно-релігійних акцій, гастролей в Україні та за кордоном.

Концертне виконавство В. Луціва (як співака і бандуриста) та його організаційно-менеджерська справа впродовж усіх творчих періодів доповнювалися науково-дослідницькою та публіцистичною діяльністю. Вектори творчості В. Луціва – сольні концерти, виступи на радіо та телебаченні, організація гастрольних виступів колективів зарубіжжя, а впродовж останніх десятиліть і України, були засобом популяризації українського мистецтва в світі (за напрямами – народ-

на пісня, образотворче мистецтво, композиторська творчість і т. д.). Поряд із цим він постійно пропагує мистецькі здобутки української культури та її видатних представників у різножанрових публікаціях: критичних статтях, рецен-

зіях, нарисах-оглядах, а також у мистецтвознавчих лекціях-виступах тощо¹. Доповненням до музично-критичної діяльності В. Луціва постає й епістолярій, що містить не лише індивідуальні факти життя і творчості («біографічний чинник»), а й музично-історичну інформацію та коментарі, відображаючи розвиток українського мистецтва за кордоном («історико-культурна панорама»)².

Опубліковані на сьогодні матеріали про В. Луціва (мемуарно-публіцистичне видання «Від Бистриці до Темзи. Спогади, документи, публікації, листи»³, наукові розвідки та радіопередачі авторки статті⁴, «Каталог мистецько-творчої спадщини Володимира Луціва в музеї історії Надвірнянщини»⁵, публікації Г. Карась⁶) розкривають життєвий і творчий шлях митця, аналізують архівні матеріали фонду В. Луціва в Музеї історії Надвірнянщини, відтворюють різні грані його виконавської та менеджерської діяльності. Проте багата публіцистика та епістолярій В. Луціва, що частково опубліковані, ще не ставали предметом окремого дослідження, хоча становлять актуальну сторінку українського мистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Метою пропонованої статті став аналіз публіцистичних статей та епістолярію В. Луціва у визначенні їх як інформаційного та історико-культурного джерела для узагальнень розвитку мистецтва українського зарубіжжя. Деякі висновки статті сформовані в результаті особистого спілкування та листування авторки з В. Луцівим.

Джерелами формування напряму та специфічного стилю публіцистики в практичному добрку В. Луціва стали ще на початку його співацької кар'єри лекції-концерти, присвячені розвідкам про українську пісню й українську музичну культуру. Вони мали на меті ознайомити слухачів з українським національним інструментом – бандурою, його історією, еволюцією, репертуаром, значенням інструмента в духовній культурі України. Ініціатором проведення лекцій-концертів В. Луціва став його викладач історії мистецтва в Римі Чезаре Валлябрега, який запросив його до участі у своїх концертах-лекціях, присвячених світовій музиці різних народів.

Навчаючись у Римі, перед кожним своїм сольним виступом у різних концертних залах В. Луців давав італійською мовою коротке по-

яснення змісту виконуваної пісні, вважаючи, що саме така форма подачі інформації сприятиме тіснішому контакту його з публікою та глибшому сприйняттю іноземцями української музики.

Уже в своєму першому гастрольному турне по Італії (1955) В. Луців мав змогу виступати перед широкою аудиторією з лекціями про бандуру, ілюструючи їх виконанням українських історичних пісень, що були в той період основою його виконавського репертуару. У виступах на радіо та телебаченні В. Луців також використовував короткі коментарі-пояснення змісту пісень та розповідав про бандуру мовою титульної нації країни, у якій ці виступи проходили – Великобританії, Франції, Італії, Німеччині та ін.

Іншою інформативною формою стали друковані програмки-«летючки», на яких була фотографія В. Луціва з бандурою і підготовлений ним супровідний текст італійською та англійською мовами. Сьогодні такі програмки можна назвати рекламними оголошеннями.

Як учасник теле- та радіопередач В. Луців давав короткий переклад-пояснення пісень іноземною мовою, короткі анонси-інтерв'ю перед сольними концертами, в яких характеризував «історію бандури, з'ясовував її значення як українського національного інструменту»⁷. Ось що казав сам співак в інтерв'ю газеті «Українська думка» про значення та необхідність таких лекцій: «Крім 12 пісень, які я виконував в супроводі фортепіано та бандури, очевидно, виключно українські, була доповідь про українську народну музику, що дало аудиторії повний образ музики нашої пісні і її значення та генезу»⁸.

У 1972 році під час виступу з концертом у м. Ліллі (Франція) Володимир Луців отримав запрошення прочитати лекцію про бандуру в місцевій консерваторії. Проте загалом стиль лекцій В. Луціва мав не суто науковий, а радше, літературно-публіцистичний характер, був розрахований на широку аудиторію слухачів. Він не перенасичував свої виступи зайвою інформацією, а більше апелював до асоціативного, емоційного сприйняття музики, зокрема бандурного епічного репертуару. Історичні відомості та музикознавчий аналіз поєднувалися з національно-патріотичним пафосом, гордістю за свій народ і його культуру. В інтерв'ю В. Луців згадував: «Я мав декілька тисяч виступів з бандурою, і найважливіше – майже все перед чу-

жинцями»⁹. Саме лекції-концерти В. Луціва, що популяризували бандурне та пісенне мистецтво українського народу, стали підґрунтям для формування науково-публіцистичного напрямку його діяльності.

Серед журналістського доробку В. Луціва – понад 300 статей, передусім про хорові колективи, танцювальні ансамблі, персоналії співаків, інструменталістів, визначних особистостей, громадсько-культурні та релігійно-церковні справи тощо. Досконале знання В. Луцівим музичної культури України та зарубіжжя, незмінна зацікавленість музичним та образотворчим мистецтвом дозволили йому часто виступати на сторінках україномовної преси за кордоном (у часописах «Українська думка», «Визвольний шлях», «Український самостійник», «Свобода» та ін.) з просвітницькими, мистецькими статтями, присвяченими яскравим здобуткам видатних представників української культури, публіцистичними роздумами. Серед тематики статей: зауваги до історії іконописання, відгуки на художні експозиції; дослідження про походження кобзи-бандури, численні нотатки з українського життя – гастролей окремих виконавців і колективів, урочистостей з нагоди свят, огляд конференцій, зустрічей, фестивалів, критичні відгуки, що містять ґрунтовний аналіз не лише конкретних концертних виступів, а й загальних репертуарних тенденцій того чи іншого виду виконавства. Ряд статей В. Луціва має персонологічне спрямування – про визначних особистостей, з якими він співпрацював або був близько знайомий, – про хореографа Василя Авраменка, скульптора Григорія Крука, бандуриста Петра Потапенка, художника Михайла Мороза та ін. Його публіцистика – це свого роду антологія реалій мистецького життя діаспори.

Основними рисами публіцистики В. Луціва можна вважати насичену експресивність, чітку інформативність, вплив на читача багатством образних характеристик. Публіцистичний стиль В. Луціва ближчий до художньо-розмовного, ніж до офіційно-ділового чи наукового (хоча

Володимир Луців

це не виключає об'єднання в деяких статтях наукового і публіцистичного викладу). У статтях В. Луціва знайшла відображення основна функція публіцистики – активний вплив на читача, прагнення переконати його в правильності висловлених думок, засіб агітації та формування загальної громадської думки.

Статті В. Луціва характеризуються чіткістю, послідовністю, докладністю, логічністю викладу, але водночас і емоційністю, асоціативною образністю. Автор відкрито звертається до читача зі своїми думками, почуттями, оцінками. Саме в яскравому вираженні індивідуальної світоглядної позиції автора, відкритому ставленні до описуваних фактів, відвертості в оцінюванні – привабливість статей В. Луціва для читачів.

Серед жанрів науково-публіцистичних статей В. Луціва вирізняються: статті-дослідження («Кобза-бандура: значення в історії українського народу», «Кобзарі стають аматорами» та ін.); рецензії та відгуки-рефлексії («Українські мистецькі твори на світовому ринку», «Хор «Прометей» у Лондоні», «Дівочий хор «Веснівка»», «Візантійський хор – носій української пісні», «Рефлексії з виставки Г. Крука», «Святкування 1000-ліття Хрещення Руси-

України в Польщі» та ін.); портрети-есе («Любо Мацюк – ліричний тенор», «Незабутній маестро Василь Авраменко», «Пам'яті Григорія Крука», «Художник Михайло Мороз», «Пам'яті кобзаря Петра Потапенка» та ін.); критичні нариси («До питань нашого культурно-освітнього життя», «Проблема нашого організаційного життя», «З українського життя у В. Британії» та ін.); інтерв'ю («У советських концтаборах ми були побратимами»); доповіді («До питань української культури й народного мистецтва»).

З науково-публіцистичного доробку митця слід відзначити одну з праць про дослідження народних інструментів: «Кобза-бандура: значення в історії українського народу». Опублікована вона українською і англійською мовами 1966 року у Великобританії¹⁰. У ній автор аналізує історичний розвиток кобзи-

бандури від перших згадок про неї до першої половини ХХ ст. Стаття послідовно висвітлює вигляд і будову найдавніших інструментів та їх еволюцію як щодо форми, так і стосовно їхніх назв, наводить перші згадки про ці інструменти зі слів тогочасних дослідників та мандрівників. Цікава стаття із зображеннями інструментів на різних етапах еволюції (виконаних земляком В. Луціва – відомим графіком українського зарубіжжя Ростиславом Глукмом).

Історію розвитку інструмента автор поєднує з відомостями про знаних кобзарів-бандуристів, про яких залишилися історичні згадки – це Рафаїл Терешко, Олекса Розум, Іван Мазепа та ін.; про думи як «національний скарб і героїчну поезію українського народу», їх походження, тематичний зміст. Наукову основу дослідження про думи становлять праці Ф. Колесси. За змістом В. Луців поділяє думи на два напрями: «про татарсько-турецьку боротьбу» та «про козацько-польську боротьбу». Найпоширеніші в репертуарі кобзарів думи аналізуються з погляду їх будови. Крім цього, автор ознайомлює читачів з працями про думи українських та зарубіжних поетів, фольклористів, митців, серед яких – Т. Шевченко, М. Гоголь («О малоросейських песнях»), М. Добролюбов («Кобзар Т. Шевченка»), чеський письменник К. В. Зап («Думи малоросів»), німецький поет Ф. Боденштетт («Поетична Україна»), французький дослідник А. Рамбо, поети В. Барка, П. Лукашевич та ін.

Важливого значення надає автор початку друкування дум у збірниках, а також аналізує діяльність відомих збирачів дум – І. Франка, Лесі Українки, В. Гнатюка та Ф. Колесси.

Новаторським слід вважати виокремлення трьох груп з-поміж виконавців на кобзах-бандурах: «1) кобзарі-воїни та колишні воїни, які через поважний вік не брали вже участі у військовій службі; 2) кобзарі-сліпці; 3) невійськові люди старшого віку та сліпці-жебраки, які з цього жили». Окрему увагу присвячено кобзарським братствам («братства старих»), а також проблемі переслідування кобзарів у кінці ХІХ ст., що було пов'язано з тогочасним політичним устроєм. Наявність у статті багатьох історично зафіксованих фактів надає їй ще більшого наукового значення і суспільної ваги.

Серед відгуків-рефлексій В. Луціва вирізняється стаття «Візантійський хор – носій

української пісні» в газеті «Українська думка» (Лондон), присвячена 30-літньому ювілею заснування цього хору¹¹. У ній автор насамперед намагався визначити проблему унікальності колективу. В. Луців наголошує на тому, що цей хор складається з «чистокровних голландців, окрім одного правдивого козака, д-ра М. Антоновича». Крім того, за даними автора, всі вони походять з різних верств голландського суспільства, проте виконують суто українську музику, передусім церковну. Особливо він відзначив репертуар хору, тісно пов'язаний з українською релігійною культурою українців.

У статті В. Луців подає коротку історію Візантійського хору, його творчі успіхи та географію гастролей, наводить короткі біографічні відомості про керівника – диригента і музикознавця Мирослава Антоновича. Цікавим є підхід автора до пояснення «феномену» Візантійського хору, переконання, що існування цього колективу можливе завдяки «чарові української пісні, д-ові М. Антоновичу і великому культурному розвиткові голландської нації – однієї з передових цивілізованих націй Європи і світу»¹².

Неабияке захоплення публіки цим хором знайшло своє відображення у відгуках зарубіжної преси («Райніше Пост», «Ля Дерьнер Нувель Д'Альзес», «Едмон Джурналь» та ін.) та критиків.

Серед портретів-есе особливу увагу привертає стаття «Пам'яті Григорія Крука», присвячена сороковинам відомого українського скульптора, що припали на 20 січня 1989 року¹³. В. Луців з глибокою душевністю описує Г. Крука як надзвичайно талановиту і працьовиту людину, робить огляд творчих здобутків і ознайомлює з тими рисами характеру скульптора, що вплинули на його творчість, тематику та емоційний характер художніх композицій. Навівши коротку біографію митця, В. Луців наголошує, що головною темою творчості Г. Крука була Людина. Він називає Г. Крука майстром монументального жанру: «Різьба виповнювала зміст його життя, а лагідна вдача й особиста культура цієї християнської людини доброго серця наче догладжували заокруглені контури його різьб»¹⁴.

Слід відвідзначити багатовекторність рецензій і статей В. Луціва. Так, стаття про виступ квартету бандуристів «Кобзарське брат-

ство» містить і аналіз репертуару виконавців, і інтерпретацію ними творів, і побудову концертної програми, і відповідність концертних костюмів виконуваним творам, і реакцію публіки на виступ тощо.

Журналістську діяльність В. Луціва доповнюють опубліковані за останнє десятиліття статті, документальні матеріали, що зберігаються в музеї в Надвірній, зокрема особисте листування з бандуристами, мистецтвознавцями, диригентами, художниками, духовенством, службовими особами, організаціями українського зарубіжжя, а впродовж останніх десятиліть – і України. Важливі документи епістолярної спадщини, що займають кілька об'ємних папок, «оживляють» щоденні організаційні й творчі клопоти культурного діяча, переживання виконавця, який щиро вболівав, щоб «наші, зарослі бур'янами ниви...прополоти і засіяти добірним зерном, яке обов'язково проросте»¹⁵.

З листів до В. Луціва формуються уявлення про справжній стан мистецтва та стосунки в середовищі української діаспори. Значна кількість листів має конкретний діловий характер, у них ідеться про безпосередню участь В. Луціва в мистецьких і громадських акціях. Більшість їх становить документальну частину матеріалів фонду В. Луціва в музеї історії Надвірнянщини, лише частково опублікованих у вищезгаданому ювілейному виданні. Зокрема, це засвідчує особисте листування маестро з відомими діячами України та діаспори¹⁶: бандуристами Б. Шарком, Г. Назаренком, В. Ємцем, Г. Китастиком, В. Мішаловим, А. Малковичем, Г. Менкуш; мистецтвознавцями М. Досінчуком-Чорним, М. Головащенко, Д. Даревич, О. Залеським, Д. Степовиком, І. Гречком; художниками П. Андрусівим, С. Гординським, М. Дмитренком, М. Морозом, Г. Круком; диригентами М. Антоновичем, О. Глібовичем, А. Гнатишиним, В. Колесником, Я. Бабуняком; службовими посадовцями Я. Лемиком, П. Савариним, П. Юзиком; церковними діячами Мирославом Іваном кардиналом Любачівським, єпископом Софроном Мудрим, Михайлом Гринчишиним та ін.

Співпрацював В. Луців також з багатьма засобами масової інформації, що було пов'язано як із концертними виступами маестро, так і з його організаційною діяльністю. Усі листи засвідчують не лише численні зв'язки, а й діловитість митця (співпраця із суспільно-політичним і науково-

літературним місячником «Визвольний шлях», газетами «Українська думка», «Українське слово» та ін.). Крім цього, В. Луців активно контактував і листувався з багатьма колективами й організаціями як музичний менеджер в організації виступів і концертів митців зарубіжжя та України: адміністрацією дівочого хору «Веснівка», Канадсько-українською мистецькою фундацією «Кобзарське братство», Комітетом українців Канади, пластом К.В.О.М. (організація української молоді у Великій Британії), Світовим комітетом вільних українців, Українським фондом культури, Школою кобзарського мистецтва Нью-Йорка, Українською Студентською Громадою (Англія) та ін.¹⁷

Епістолярій як В. Луціва, так і його кореспондентів дозволяє визначити характер листування – конфіденційно-особистий, дружній, дорадчо-інформаційний, офіційно-діловий. Листування вказує на вектори і доміанти творчої діяльності митця, його особистісні риси «національно-етнічного типу», що в сукупності формують образ, феномен культурного діяча українського зарубіжжя.

Епістолярна спадщина В. Луціва, його листування з відомими представниками української діаспори сприяють глибокому пізнанню як особистих подій біографії та творчості митця, так і загалом суспільно-громадського, концертного життя в українському зарубіжжі. Адресати В. Луціва формують узагальнений соціально-психологічний портрет його сучасника, визначають особливості мистецьких пріоритетів в історико-культурній панорамі країн Європи та Америки.

Лекційна і журналістська робота мала поряд з іншими видами діяльності В. Луціва характер просвітництва та пропаганди різних видів українського мистецтва, аналізу його значення в світовому контексті. Його публіцистичні статті, виконуючи інформативні та узагальнювальні функції, ґрунтувалися на засадах виховного, естетичного характеру, формували позитивний імідж сприйняття української національної культурної спадщини. Публіцистика В. Луціва розширила коло спілкування митця, ознайомила з його спостереженнями, враженнями, дослідженнями про талановитих представників українського мистецтва зарубіжжя й тенденціями його розвитку на сторінках провідних українських та англійських часописів за кордоном.

¹ *Курьшева Т. А.* Музыкальная журналистика и музыкальная критика / Т. Курьшева. – М., 2007. – 295 с.

² *Копиця М. Д.* Епістологія в лабіринтах музичної історії: До 100-річчя Національної музичної академії України / М. Копиця. – К., 2008. – С. 82.

³ *Луців В.* Від Бистриці до Темзи: Спогади, документи, публікації, листи / В. Луців / Упоряд., вступ. ст., літ. запис О. Жарівського. – Л., 1999. – 608 с.

⁴ *Дутчак В.* Співак-бандурист Володимир Луців / В. Дутчак // Вісн. Прикарп. ун-ту. Сер. «Мистецтвознавство». – Івано-Франківськ, 2002. – Вип. 4. – С. 37–46; Інтерв'ю з В. Луцівим / Зап. В. Дутчак. – 2002. – 30 серпня (аудіозапис; *Дутчак В.* Бандурист світової слави Володимир Луців / В. Дутчак // НТЕ. – 2002. – № 4. – С. 100–104; *Дутчак В.* Співак-бандурист Володимир Луців. – С. 37–46; *Дутчак В.* Культурно-громадська і виконавська діяльність Володимира Луціва (Великобританія): ювілейні узагальнення / В. Дутчак // Видатні постаті науки, культури і освіти України: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 30–31 жовтня 2008 р. – К., 2008. – С. 309–311.

⁵ Мистецько-творча спадщина почесного громадянина м. Надвірної, співака і бандуриста Володимира Луціва: Каталог / Уклад. Т. Гавриленко, О. Струтинська. – Надвірна, 2004. – 138 с.

⁶ *Карась Г.* В Україні вшанували 80-річчя ме-

цената Володимира Луціва / Г. Карась // Свобода. – 2009. – № 31. – С. 19; *Карась Г.* Володимир Луців – менеджер українського мистецтва (рефлексії з нагоди 80-річчя митця) / Г. Карась // Вісн. Прикарп. ун-ту. Сер. «Мистецтвознавство». – Івано-Франківськ, 2010. – Вип. 17–18. – С. 18–23.

⁷ Християнський голос. – 1955. – 18 грудня.

⁸ Українська думка. – 1957. – 31 жовтня.

⁹ Інтерв'ю з В. Луцівим / Зап. В. Дутчак. – 2002. – 30 серпня (аудіозапис).

¹⁰ *Lutsiv V.* Kobza-Bandura and «Dumy» and their significance in the history of the Ukrainian People / V. Lutsiv // The Ukrainian review. The Association of the Ukrainians in Great Britain. – 1986. – N 1. – P. 53–70.

¹¹ Українська думка. – 1981. – 1 жовтня.

¹² Там само.

¹³ Там само. – 1989. – 19 січня.

¹⁴ Там само.

¹⁵ *Луців В.* Від Бистриці до Темзи... – С. 208.

¹⁶ Музей історії Надвірнянщини. Мистецький архів В. Луціва. – Папка № 3. Листування з бандуристами, диригентами, співаками; Папка № 4. Кореспонденція з церковними діячами.

¹⁷ Музей історії Надвірнянщини. Мистецький архів В. Луціва. – Папка № 1–2. Листування з організаціями, приватними людьми тощо.

В статье анализируется научно-публицистическое и эпистолярное наследие яркого исполнителя (певца-бандуриста) и активного общественного деятеля культуры украинской диаспоры Владимира Луцива (Великобритания). Определены корреспонденты и характер писем В. Луцива, проанализированы жанры его публицистики и основные тематические направления его исследований.

Ключевые слова: Владимир Луцев, украинская диаспора, эпистолярный, научно-публицистическое наследие, корреспонденты, пресса.